

ગુજરાત સરકારના છેલ્લા પાંચ વર્ષના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળવિકાસ વિભાગ માટેની નાણાકીય જોગવાઈઓનો અભ્યાસ

પ્રતિક્ષા ચંદ્રવદનભાઈ મકવાણા
એમ.એ., જીસેટ (અર્થશાસ્ત્ર)
પીએચ.ડી., શોધાર્થી,
અર્થશાસ્ત્ર ભવન, સૌરાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી, રાજકોટ

૧. પ્રસ્તાવના

મહિલાઓ અને બાળકોના સર્વાંગી વિકાસને ખૂબ જ જરૂરી પ્રોત્સાહન આપવા માટે મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગની સ્થાપના વર્ષ ૧૯૮૫ માં માનવ સંસાધન વિકાસ મંત્રાલયના ભાગરૂપે કરવામાં આવી હતી. ૩૦ જાન્યુઆરી ૨૦૦૬ થી મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ એક અલગ મંત્રાલય તરીકે અસ્તિત્વમાં આવ્યું. મંત્રાલયનો વ્યાપક ઉદ્દેશ્ય મહિલાઓ અને બાળકોનો સર્વાંગી વિકાસ કરવાનો છે. મહિલાઓ અને બાળકોની પ્રગતિ માટે નોડલ મંત્રાલય તરીકે મંત્રાલય યોજનાઓ, નીતિઓ અને કાર્યક્રમો ઘડે છે. મહિલા અને બાળ વિકાસના ક્ષેત્રમાં કામ કરતી સરકારી અને બિનસરકારી સંસ્થાઓ બંનેના પ્રયાસોનું સંકલન કરી માર્ગદર્શન આપે છે. આ ઉપરાંત મહિલાઓ અને બાળકો માટે કેટલાક નવીન કાર્યક્રમો અમલમાં મૂકે છે, આ કાર્યક્રમમાં કલ્યાણ અને સહાયક સેવાઓ, રોજગાર અને આવક નિર્માણ માટેની તાલીમ અને જાગૃતતા નિર્માણને આવરી લેવામાં આવે છે. આ કાર્યક્રમો આરોગ્ય, શિક્ષણ, ગ્રામીણ વિકાસ વગેરે ક્ષેત્રમાં અન્ય સામાન્ય વિકાસલક્ષી કાર્યક્રમો માટે પૂરક ભૂમિકા ભજવે છે.

૨. મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગના ઉદ્દેશ્યો

- ૦-૬ વર્ષની વય જૂથના બાળકોના પોષણ અને આરોગ્યની સ્થિતિમાં સુધારો કરવો.
- બાળકના યોગ્ય મનોવૈજ્ઞાનિક, શારીરિક અને સામાજિક વિકાસનો પાયો નાખવો.
- મૃત્યુદર, રોગિષ્ટતા અને કુપોષણ ઘટાડવા માટે.
- યોગ્ય પોષણ અને આરોગ્ય શિક્ષણ દ્વારા બાળકના સામાન્ય આરોગ્ય અને પોષણ આરોગ્યની સંભાળ રાખવાની માતાની ક્ષમતામાં વધારો કરવો.
- આંગણવાડી દ્વારા નાના બાળકો, સગર્ભા માતાઓ અને કિશોરાવસ્થામાં સ્તનપાન કરાવતી માતાઓ અને કિશોરવયની કન્યાઓને આવશ્યક આરોગ્ય સેવાઓ પૂરી પાડવી.
- આંગણવાડીમાં ૩-૬ વર્ષના બાળકો માટે પ્રાથમિક શિક્ષણ પૂરું પાડવું.
- સ્ત્રીભૂણ હત્યા અટકાવવા અને બાળકીના અસ્તિત્વ, શિક્ષણ અને રક્ષણની ખાતરી કરવી.
- નિરાધાર વિધવાઓને આર્થિક સહાય અને વ્યાવસાયિક તાલીમ આપીને આર્થિક રીતે સશક્ત બનાવવા.
- ૨૪*૭ હેલ્પલાઈન સાથે સંકલિત એક છત નીચે હિંસાનો ભોગ બનેલી મહિલા અથવા બાળાઓને આશ્રય, પોલીસ ડેસ્ક, કાયદાકીય, તબીબી અને પરામર્શ સેવાઓ પ્રદાન કરવા.
- વર્કિંગ વુમન માટે તેમના બાળકો માટે ૩ કેર ફેસિલિટી સાથે સુરક્ષિત અને સુવિધાજનક રીતે સ્થિત આવાસની ઉપલબ્ધતાને પ્રોત્સાહન આપવું.

11. આશ્રય, ખોરાક, કપડા, તબીબી સારવાર અને તકલીફમાં રહેલી મહિલાઓની અને જેઓ કોઈપણ સામાજિક અને આર્થિક આધાર વિનાની છે તેમની સંભાળની પ્રાથમિક જરૂરિયાતો પૂરી કરવા.
12. મહિલા માટે ન્યાયની વૈકલ્પિક વ્યવસ્થા ઉભી કરવી જે મહિલાઓની લાગણીઓને સમજીને લઘુત્તમ ખર્ચમાં ઝડપી ન્યાય આપે.
13. વડાલી દીકરી યોજના જેવી યોજનાઓ વડે બાળકોના જન્મ દરને પ્રોત્સાહન આપવું.

૩. ગુજરાત સરકારના વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦૨૦ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટેની નાણાકીય જોગવાઈ

વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦૨૦ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટે કુલ ₹૩૧૩૮ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

- સરકાર દ્વારા રાજ્યની ખૂબ જ લોકપ્રિય આરોગ્યલક્ષી “માં” અને “મા વાત્સલ્ય” યોજના માટે આવક મર્યાદા ₹૪ લાખ અને સુરક્ષા કવચ ₹૫ લાખ કરવામાં આવતાં લાભાર્થી પરિવારોની સંખ્યા ૭૨ લાખથી વધુ થયેલ છે.
- વૃદ્ધ પેન્શન માસિક ₹૫૦૦ ને બદલે ₹૭૫૦ અને લાભાર્થી વિધવા બહેનોના કેસમાં પુખ્ત વયના પુત્રની શરત રદ કરી મહિને ₹૧૦૦૦ ને બદલે ₹૧૨૫૦ પેન્શન આપવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.
- આંગણવાડી બહેનોના માસિક પગારમાં ₹૮૦૦ નો અને તેડાગર બહેનોના માસિક પગારમાં ₹૪૫૦નો વધારો કરવામાં આવ્યો છે. Qમહિલાઓ, બાળકો, કિશોરીઓ તથા સગર્ભા-ધાત્રી માતાઓના સંકલિત વિકાસ માટે સરકાર પ્રતિબદ્ધ છે. સંકલિત બાળ વિકાસ યોજના મારફત ૫૩,૦૨૮ આંગણવાડી કેન્દ્રો દ્વારા ૫૮ લાખ લાભાર્થીઓને પૂરક પોષણ અને આરોગ્ય શિક્ષણ પૂરું પાડવામાં આવે છે.
- દીકરીઓના જન્મદરમાં વધારો કરવા, તેઓની આર્થિક - સામાજિક સ્થિતિ મજબૂત કરવા, શિક્ષણમાં ડ્રોપઆઉટ રેશિયો ઘટાડવા તેમજ બાળલગ્ન પ્રથા અટકાવવાના હેતુથી એક નવી યોજના, “વડાલી દીકરી યોજના” અમલમાં મુકવામાં આવી છે, જેમાં કુટુંબના પહેલા બે બાળકો પૈકીની દીકરીઓને આ યોજનાનો લાભ મળવાપાત્ર છે. આ વડાલી દીકરી યોજના અંતર્ગત દીકરીના પ્રથમ ધોરણમાં પ્રવેશ વખતે ₹૪૦૦૦, નવમાં ધોરણમાં આવે ત્યારે ₹૬૦૦૦ તેમજ તે દીકરી ૧૮ વર્ષની વય વટાવે ત્યારે તેને રૂપિયા એક લાખ આપવામાં આવશે. વડાલી દીકરી યોજનાથી સ્ત્રીભૂણ હત્યા અટકાવવામાં મદદ થશે. કન્યા કેળવણીને પ્રોત્સાહન મળશે અને દીકરી પુખ્ત વયની થાય ત્યારે ઉચ્ચ શિક્ષણ અને તેના લગ્ન પ્રસંગ માટે મોટી રકમ મળશે. વડાલી દીકરી યોજનાનો લાભ વાર્ષિક રૂપિયા બે લાખ સુધીની આવક ધરાવતા પરિવારને મળશે. આ નવી યોજના માટે ₹૧૩૩ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- આંગણવાડીમાં અપાતા પૂરક પોષણ માટે ₹૭૫૧ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. નિરાધાર વિધવા મહિલાઓને પેન્શન આપવા માટે ₹૩૭૬ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- પૂર્ણા યોજનાના અમલથી કિશોરીઓમાં કુપોષણ, એનિમિયા, ઓછું વજન જેવી સમસ્યાઓમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો થયેલ છે. આ યોજના માટે ₹૮૭ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. ૧૨૦૦ આંગણવાડી કેન્દ્રો-નંદઘરના નવા પાકા મકાનો બનાવવામાં આવશે. જેનો લાભ અંદાજે ૩૫ લગ્નર બાળકોને થશે. આ માટે ₹૨૪ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૪. ગુજરાત સરકારના વર્ષ ૨૦૨૦-૨૦૨૧ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટેની નાણાકીય જોગવાઈ

વર્ષ ૨૦૨૦-૨૦૨૧ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટે કુલ ₹૩૧૫૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

- પોષણ અભિયાન અંતર્ગત ₹૫૫ કરોડના ખર્ચે ૫૩૦૨૯ આંગણવાડીમાં સ્માર્ટ ફોન અને ગ્રોથ મોનિટરીંગ ડિવાઇસ આપવામાં આવ્યા છે, જેના કારણે ૧૧ જેટલાં રજિસ્ટરોના સ્થાને સમગ્ર કામગીરી સ્માર્ટ ફોન વડે ડિજિટલી કરવામાં આવે છે. આ કામગીરીના મોનિટરીંગ અને માર્ગદર્શન માટે અંદાજે ૨ કરોડના ખર્ચે સ્ટેટ મેનેજમેન્ટ સેન્ટરની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. જેને વધુ સુદૃઢ કરવા પ્રોજેક્ટ મેનેજમેન્ટ યુનિટની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.
- પોષણ અભિયાન અંતર્ગત ૧૦૦% સુપોષિત આંગણવાડીની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરનાર પાયાના કર્મચારીઓને “પોષણ ત્રિવેણી પ્રોત્સાહન પુરસ્કાર” આપવામાં આવશે. જે અંતર્ગત આંગણવાડી વર્કર અને તેડાગરને અનુક્રમે ₹૧૨,૦૦૦ અને ₹૬,૦૦૦ તેમજ પોતાના કાર્યક્ષેત્રની તમામ આંગણવાડી સુપોષિત કરનાર પ્રત્યેક આશા વર્કર અને એ.એન.એમ. ને ₹૧૨,૦૦૦નો પુરસ્કાર આપવામાં આવશે જે માટે ₹૮ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- શહેરી વિસ્તારોમાં પ્રતિ આંગણવાડી રૂપિયા ૭ લાખ મુજબ ૫૦૦ આંગણવાડી કેન્દ્રોના બાંધકામ માટે ₹૩૫ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- સુરેન્દ્રનગર જિલ્લાના ૧૫૦૦ જેટલા અગરિયા કુટુંબો માટે રણ આંગણવાડી ચાલુ કરવામાં આવશે. અમદાવાદ, સુરત, વડોદરા અને રાજકોટમાં જિલ્લાઓની મધ્યસ્થ જેલમાં મીની આંગણવાડીઓ શરૂ કરવામાં આવશે.
- ગંગા સ્વરૂપા આર્થિક સહાય યોજના હેઠળ અંદાજિત ૫ લાખ લાભાર્થી વિધવા બહેનોને સહાય આપવા માટે ₹૫૦૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવશે.
- બેટી બચાવો બેટી ભણાવોને પ્રોત્સાહન આપતી લોકપ્રિય વ્હાલી દીકરી યોજના માટે ₹૫૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ૧૮૧-અભયમ મહિલા હેલ્પ લાઇન અંતર્ગત મુશ્કેલ પરિસ્થિતિમાં મુકાયેલ બહેનોને મદદ કરવા અને જરૂરિયાતમંદ બહેનો અને દીકરીઓનું કાઉન્સેલીંગ કરવા ₹૧૨ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- આંગણવાડી અને પ્રાથમિક શાળાના બાળકો, ધાત્રી માતાઓ સહિત અંદાજિત ૩૦ લાખ લાભાર્થીઓને દૂધ સંજીવની યોજના મારફતે ફ્લેવર્ડ દૂધ પૂરું પાડવા માટે કુલ ₹૩૪૨ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૫. ગુજરાત સરકારના વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળવિકાસ વિભાગ માટેની નાણાકીય જોગવાઈ

વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટે કુલ ₹૩૫૧૧ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

- “સશક્ત મહિલા સુપોષિત ગુજરાતના” અભિગમ સાથે રાજ્યમાં ૫૩,૦૦૦થી વધુ આંગણવાડીઓ દ્વારા અંદાજિત ૬૦ લાખ બાળકો, કિશોરીઓ, સગર્ભા બહેનો અને ધાત્રી માતાઓને પૂરક પોષણ અને આરોગ્ય શિક્ષણનો લાભ આપવામાં આવે છે. પૂરક પોષણ યોજનાઓ માટે ₹૯૩૯ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. ગંગા સ્વરૂપા આર્થિક સહાય યોજના હેઠળ અંદાજિત ૮ લાખ લાભાર્થી વિધવા બહેનોને સહાય આપવા ₹૭૦૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- રાજ્યની ૧૫ થી ૧૮ વર્ષની ૧૧ લાખ ૭૬ હજાર કિશોરીઓને લાભ આપવા માટે પૂર્ણ યોજના અંતર્ગત ₹૨૨૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- વિકાસશીલ તાલુકાઓ અને આદિજાતિ વિસ્તાર મળી કુલ ૮૩ તાલુકામાં આંગણવાડી લાભાર્થીઓને ફ્લેવર્ડ દૂધ પૂરું પાડવા માટેની દૂધ સંજીવની યોજના અંતર્ગત ₹૧૩૬ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ૬ માસથી ૩ વર્ષના બાળકો, સગર્ભા અને ધાત્રી માતાઓના પોષણ સ્તરમાં સુધારો લાવવા પ્રાયોગિક ધોરણે ડાંગ, દાહોદ, નર્મદા, દ્વારકા અને ભાવનગર જિલ્લામાં આયુર્વેદિક ઔષધિઓના ઉપયોગનું આયોજન માટે ₹૯ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

- નવી શિક્ષણ નીતિ-૨૦૨૦ અનુસાર પૂર્વ પ્રાથમિક શિક્ષણ સુદૃઢ કરવા અને આંગણવાડીમાં અભ્યાસ અર્થે આવતા ૧૬ લાખથી વધુ બાળકોના ગુણવત્તાપૂર્ણ સર્વાંગી વિકાસ માટે “પા પા પગલી” યોજના માટે ₹૫ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- સામાજિક ઉત્થાનના પ્રયાસ રૂપે પુનર્લગ્ન કરનાર વિધવા મહિલા ગૌરવ સાથે સન્માનિત જીવન નવેસરથી શરૂ કરી શકે તે માટે લાભાર્થી દીઠ રૂપિયા ૫૦ હજારની સહાય કરવામાં આવશે. આ ગંગા સ્વરૂપા પુનઃલગ્ન સહાય યોજના માટે ₹૩ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૬. ગુજરાત સરકારના વર્ષ ૨૦૨૨-૨૦૨૩ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટેની નાણાકીય જોગવાઈ

વર્ષ ૨૦૨૨-૨૦૨૩ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટે કુલ ₹૪૮૭૬ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

- ગત વર્ષની સરખામણીએ વિભાગની જોગવાઈમાં ૪૨% જેટલો વધારો કરવામાં આવ્યો છે. આહારમાં અન્ન સાથે પ્રોટીન, ફેટ તેમજ માઈક્રો-ન્યુટ્રીએન્ટ પણ ઉપલબ્ધ થાય તે માટે આવતા પાંચ વર્ષમાં ૪ હજાર કરોડના ખર્ચે અમલી થનાર સુપોષિત માતા-સ્વસ્થ બાળ યોજના દ્વારા સગર્ભા અને ધાત્રી માતાઓને ૧૦૦૦ દિવસ સુધી વિનામૂલ્યે પોષણક્ષમ આહાર મળી રહે તે માટે સુપોષિત માતા-સ્વસ્થ બાળ યોજના હેઠળ કુટુંબને ૧ હજાર દિવસ સુધી દર મહિને ૧ કિલો તુવેર દાળ, ૨ કિલો ચણા અને ૧ લીટર ખાદ્યતેલ વિનામૂલ્યે આપવા માટે આગામી વર્ષ માટે ₹૮૧૧ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- આંગણવાડી કાર્યક્રમમાં બાળકોનાં પોષણ, પૂર્વ શિક્ષણ અને અન્ય સવલતો માટે ₹૧૧૫૩ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ૩ થી ૬ વર્ષનાં બાળકોને ઘરે ઘરે સુખડીનું વિતરણ કરવા તથા બાળકો, કિશોરીઓ અને સગર્ભા-ધાત્રી માતાઓને ટેક હોમ રેશન પૂરું પાડવા ₹૧૦૫૮ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ગંગા સ્વરૂપા બહેનોને મદદરૂપ થવા સરકારે આર્થિક સહાય આપવા માટેનાં ધોરણો ઉદાર કર્યા છે, જેથી ત્રણ વર્ષમાં આ યોજના હેઠળ બહેનોની સંખ્યા ૧.૫ લાખથી વધી આજે ૧૧ લાખ સુધી પહોંચેલ છે. આ યોજના અંતર્ગત સહાય આપવા ₹ ૮૧૭ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ૧૧ થી ૧૮ વર્ષની કિશોરીઓ માટે પૂરક પોષણ અને આરોગ્યલક્ષી શિક્ષણ આપતી “પૂર્ણા યોજના” માટે ₹૩૬૫ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- આદિજાતિ વિસ્તારના ૧૦ તાલુકાઓમાં સગર્ભા માતાઓને પૂરક પોષણ આપતી પોષણ સુધા યોજના અમલમાં છે. આ યોજનાનો વ્યાપ વધારી આદિજાતિ વસ્તીનું બાહુલ્ય ધરાવતા તાલુકામાં આ યોજના વિસ્તારવાની અને પ્રતિ વ્યક્તિ તથા ખર્ચમાં ૫૦ ટકા જેટલો વધારો કરવા માટે ₹૧૧૮ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- વડાલી દીકરી યોજના અંતર્ગત ૧ લાખ જેટલી દીકરીઓને જીવનના વિવિધ તબક્કે રૂપિયા ૧ લાખ સુધીની નાણાકીય સહાય આપવા માટે એલ.આઈ.સી. ને પ્રીમિયમ આપવા માટે ₹૮૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ગ્રામ્ય અને શહેરી વિસ્તારોમાં નંદધરના બાંધકામ અને અન્ય માળખાકીય સુવિધાઓ માટે ₹૩૧ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- નારીગૃહોની સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવા તેમજ ત્યાં રહેતી બહેનોને રોજગારલક્ષી સગવડો પૂરી પાડવા આ ગૃહોને સી.સી.ટી.વી, તથા ઈન્ટરનેટથી જોડવા માટે ૧ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૭. ગુજરાત સરકારના વર્ષ ૨૦૨૩-૨૪ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટેની નાણાકીય જોગવાઈ

વર્ષ ૨૦૨૩-૨૪ ના અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટે કુલ ₹૬૦૬૪ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

- વિધવા બહેનોને આર્થિક રીતે મદદ કરી તેમને સામાજિક સુરક્ષા પૂરી પાડવા માટે ગંગા સ્વરૂપા યોજના અંતર્ગત આર્થિક સહાય આપવામાં આવે છે. આ યોજના માટે ₹૧૮૯૭ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- પૂરક પોષણ યોજના અંતર્ગત ૩ થી ૬ વર્ષનાં બાળકોને આંગણવાડીમાં ગરમ નાસ્તો અને ભોજન તથા બાળકો, કિશોરીઓ અને સગર્ભા-ધાત્રી માતાઓને ટેક હોમ રાશન પૂરું પાડવા માટે ₹૧૪૫૨ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- માતા યશોદા તરીકે ફરજ બજાવનાર આંગણવાડીની બહેનોના માનદવેતન અને અન્ય સવલતો માટે ₹૭૫૪ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- ૧૫ થી ૧૮ વર્ષની કિશોરીઓ માટે પૂર્ણા યોજના અંતર્ગત પોષક આહાર પુરો પાડવા માટે ₹૩૯૯ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- આદિજાતિ અને વિકાસશીલ તાલુકાઓમાં દૂધ સંજીવની યોજના હેઠળ અંદાજિત ૧૩ લાખ બાળકો, સગર્ભા અને ધાત્રી માતાઓને પેન્યુરાઈઝડ ફ્લેવર્ડ દૂધ આપવા માટે ₹૧૨૬ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- મુખ્યમંત્રી માતૃશક્તિ યોજના (MMY) હેઠળ સગર્ભા માતાને ૧૦૦૦ દિવસ સુધી પ્રતિ માસ પ્રતિ લાભાર્થી ૨ કિલો ચણા, ૧ કિલો તુવેરદાળ અને ૧ લિટર સીંગેલેલ આપવામાં આવે છે. જેના માટે ₹૨૧૪ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- આદિજાતિ વિસ્તારમાં સગર્ભા અને ધાત્રી માતાઓના પોષણને સુદૃઢ કરવા પોષણ સુધા યોજના માટે ₹૧૩૩ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- આંગણવાડી કેન્દ્રોના નિર્માણ, અપગ્રેડેશન અને સુવિધાઓ વધારવા માટે ₹૨૬૮ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- વ્હાલી દીકરી યોજના અંતર્ગત સહાય આપવા માટે ₹૧૫૦ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.
- બાળકોને આંગણવાડીમાં ગુણવત્તાપૂર્ણ પૂર્વ પ્રાથમિક શિક્ષણ મળી રહે તે માટે જરૂરી સાધન-સામગ્રી ઉપલબ્ધ કરાવવા તેમજ ડિજિટલ લર્નિંગ મટિરીયલ પૂરું પાડવા ૪ કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

૮. સમાપન

મહિલાઓ તેમજ બાળકો સમાજના આધારસ્તંભ છે. આજની કિશોરીઓ આવતી કાલની માતાઓ છે. જીવનચક્રના દરેક તબક્કે મહિલાઓના આરોગ્ય તેમજ પોષણની કાળજી તંદુરસ્ત ભાવિ પેઢી માટે જરૂરી છે, મહિલાની સગર્ભાવસ્થાથી બાળક બે વર્ષનું થાય ત્યાં સુધીનો સમય સગર્ભા તેમજ ધાત્રી માતાઓ અને બાળકોના સ્વાસ્થ્ય માટે સ્વર્ણિમ સમય ગણાય છે. જેથી કિશોરીઓ, સગર્ભા અને ધાત્રી માતાઓના આરોગ્ય તેમજ પોષણને સુધ્ધ કરવા સરકાર દ્વારા વિવિધ યોજનાઓ અમલમાં મૂકવામાં છે. મહિલાઓ અને બાળકોના આરોગ્ય અને પોષણની જરૂરિયાતને ધ્યાને રાખીને સરકારે આંગણવાડી તેમજ અન્ય પાયાને સ્પર્શતી યોજનાઓ અમલમાં મુકેલ છે. આ યોજનાઓ દ્વારા તેમના જીવનચક્રના બધા જ તબક્કાઓ ઉપર ભાર મૂકી સંતુલિત, શારીરિક અને માનસિક વિકાસ સુનિશ્ચિત કરવાનો સરકારનો ઉદ્દેશ્ય છે. તેથી સરકાર દ્વારા મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટે વર્ષ ૨૦૧૯-૨૦ માં ₹૩૧૩૮ કરોડ, વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧ માં ₹૩૧૫૦ કરોડ, વર્ષ ૨૦૨૧-૨૨ માં ₹૩૫૧૧ કરોડ, વર્ષ ૨૦૨૨-૨૩ માં ₹૪૯૭૬ કરોડ અને વર્ષ ૨૦૨૩-૨૪ માટે ₹૬૦૬૪ કરોડ જેટલી નાણાકીય જોગવાઈઓ કરવામાં આવી છે. આમ, ગુજરાત સરકારના

અંદાજપત્રમાં મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ માટે ક્ષણવવામાં આવેલી નાણાકીય જોગવાઈઓમાં સતત વધારો થતો જોવા મળે છે.

સંદર્ભસૂચિ

1. કામગીરી અંદાજપત્ર, મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગ, ગાંધીનગર, ગુજરાત સરકાર, વર્ષ ૨૦૨૨-૨૩, અંદાજપત્ર પ્રકાશન નંબર- ૫૪.
2. નાયબ મુખ્યમંત્રી શ્રી નીતિનભાઈ પટેલનું અંદાજપત્ર પ્રવચન ૨૦૨૦-૨૧ (ભાગ- ક) ગુજરાત વિધાનસભા, ૨૬ ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૦.
3. નાયબ મુખ્યમંત્રી શ્રી નીતિનભાઈ પટેલનું અંદાજપત્ર પ્રવચન ૨૦૨૧-૨૨ (ભાગ- ક) ગુજરાત વિધાનસભા, ૩ માર્ચ ૨૦૨૧.
4. નાણામંત્રી શ્રી કનુભાઈ દેસાઈનું અંદાજપત્ર પ્રવચન ૨૦૨૨-૨૩ (ભાગ- ક) ગુજરાત વિધાનસભા, ૩ માર્ચ ૨૦૨૨.
5. નાણામંત્રી શ્રી કનુભાઈ દેસાઈનું અંદાજપત્ર પ્રવચન ૨૦૨૩-૨૪ (ભાગ- ક) ગુજરાત વિધાનસભા, ૨૪ ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૩.
6. <https://wcd.gujarat.gov.in>
7. <https://wcd.nic.in>
8. www.icds.gov.in
9. <https://financedepartment.gujarat.gov.in>